

Ioana Pârvulescu (Rumunsko)

Básnířka, prozaička, esejistka, literární kritička a historička, narozena 1960 v Brašově. Po studiích filologie v Bukurešti učila na střední škole, působila jako redaktorka v nakladatelství, vedla literárněkritickou rubriku týdeníku *România literară*, dnes na Bukureštské univerzitě přednáší moderní rumunskou literaturu. Prvotinu vydala ve třiceti letech, sbírku básní *Lenevind într-un ochi (Lenošit jedním okem)*. Ve svých prózách a esejích se s oblibou vrací do minulosti a za nejplodnější období pro duchovní růst v moderních rumunských dějinách považuje přelom 19. a 20. století, kdy „lidé věřili v budoucnost a pokrok, a to dávalo jejich životu smysl. „Její první román *Viața începe vineri (Život začíná v pátek)*, záhadný příběh prolínající minulost a současnost, získal Cenu Evropské unie za literaturu.

ukázku přeložila Elisabeta Fiedlerová

Antikvářovo tajemství

Kdypak máš narozeniny?

Uplynulo už několik let od našeho slavného vstupu do Společnosti pro nápravu světa. Bylo to jednoho srpnového dne, kdy se horkem roztékaly všechny linie, takže město působilo měkce jak těsto, lidé se skryli v domech a ulice Majakovského byla pustá. Jen slunce se pomalu sunulo po celé její délce zaplňujíc okapy svou září. A tak jsme se sešli – my čtyři členové naší tajné společnosti – v chladném sklepě, kde se nacházely halabala pohozené věci, které se k sobě vůbec nehodily, stejně jako někteří lidé, kteří se potkají na večírku, kde nikoho neznají a diví se, copak že dělají v takové společnosti. Kuchyňský sporák s varnou deskou se lepil ke kamenné chlebové peci, na které stál stojan plný zaprášených zkumavek. Jedna bedna do čtvrtiny plná scvrklých brambor, kterým už vyrašily tuhé bílé klíčky, sousedila s párem lyží, nějaké křeslo s vytrčenými pružinami stálo vedle starodávného obřího rádia, a tak podobně. Náš obstarožní dům pojmul ve své sklepě předměty mnoha generací. Samozřejmě že se pravidelně dělal velký úklid, ale pořádek nevydržel dlouho, protože všechny pozůstatky, které se nám nechtělo vyhodit, končily tam.

Ještě byly prázdniny, ale jelikož na poměry horského města bylo neobyčejné teplo, neměli jsme co dělat. Týna už vyplnila 14 let a o životě věděla spoustu věcí, takových, které mne ještě úplně mátlly. Dorek prováděl nejrůznější pátrání na vlastní pěst. A Matěj, nejživější z naší party, přicházel jako obvykle s nečekanými návrhy. Co se týče mne, byla jsem úplně nejhorší ze všech, věřila jsem všemu, co se mi řeklo, všechno jsem brala vážně a vůbec jsem nechápala metafory, takže je div, že právě já jsem se stala tak řečenou spisovatelkou. Například jednou, když jsem procházela parkem za ruku s mou tetou, jeden srandovní pán se na mne podíval a řekl: „A helemese jaké máš černé oči, pročpak sis je ráno neumyla? „, moje teta se začala smát, ale já se z toho rozbřečela: vždyť jsem se umyla! Myju se každé ráno! Nebo toho horkého dne, o němž ti vyprávím, kdy nám Týna, která se posadila na opěradlo křesla s vytrčenými péry, s poněkud teatrálním povzdechem řekla „Bože, to je ale horko, že mi z toho měkne hlava!“

s hrůzou jsem se na ni podívala, jako bych čekala, že uvidím nějakou díru nebo naopak bouli v tom jejím hnědém porostu. Představovala jsem si teplo jako nějaký obušek, a Týny hlavu schovanou kdesi pod tou mastnou křticí jako jeho měkoučké doupě. Rychle jsem si sáhla na hlavu, abych zjistila, jestli tam také nemám nějakou měkkotu, ale naštěstí byla moje hlava naprosto tvrdá. A právě v tu chvíli jsem slyšela sestřenku říkat: „Ta holka je fakt natvrdlá.“ No jo, no. Poté, co jsme se mořili vymyšlením dobrého nápadu jak trávit čas, Dorek, který už v té době sbíral rodinné historky, se nás zeptal, jestli známe tu o našem starém strýci, říkejme mu tedy strýček, ačkoliv to ve skutečnosti byl poměrně vzdálený příbuzný, který má antik(v)ariát. Já jsem ji neznala, ale shodou okolností jsem alespoň věděla, co slovo antikvariát znamená, protože jedno stávalo poblíž a často jsem chodila kolem jeho výlohy se zavřenými a otevřenými knihami. A tak, když se na mne Týna podívala a řekla, že to nemá nic společného se zubními k(v)azy ani s ne-k(v)azy (neustále jsme bývali napomínáni našim dědou provozujícím zubařinu ve své ordinaci v našem domě, že, nebudeme-li si čistit zuby, udělají se nám kazy), se nemůžete divit, že jsem se nafoukla. Neměla jsem tušení, proč to má takový k(v)azi název, ale přece jen jsem věděla, že uvnitř se prodávají a kupují staré knihy.

S nemalým údivem jsem zjistila, že kluci, Dorek a můj bratr, každý na vlastní pěst, už tohoto vzdáleného strýčka navštívili. „Je to týpek,“ řekl Dorek postávající na velkém modrém kuchyňském hrnci otočeném vzhůru nohama, „však uvidíte, zdá se krapet... cáklej, ale je dobrej jak teplej chleba. Kdysi dávno byl ten krám i se všemi knihami jeho, ale teď už je jen prodavačem. „,“ dodal můj bratránek. Odkud mohl ten kluk vědět tolik věcí? Byl z nás všech nejtišší, ale když už promluvil, obvykle řekl něco překvapivého. „Jde o to,“ řekl Matěj, „že tenhle člověk je Někdo.“ „Jak jako?“ divila jsem se.

V té době jsem si myslívala, že všichni lidé

jsou Někdo. Myslela jsem si, že i já jsem Někdo, čímž už si dnes nejsem jistá. Můj brácha si seškrabával zaschlou krev z kolena a chystal se ji žmoulat: „No fakt, zdá se, že právě on vynalezl gelovou propisku.“

Všichni jsme úžasem zmlkli, vždyť se jednalo o našeho příbuzného! No fakt, když jsme teď věděli, co dokázal, nám připadal jako mnohem bližší příbuzný, než se zdálo dříve. Později, když už jsem začínala rozumět vícero věcem, mi rodiče potvrdili, že tento strýc vynalezl dřevěnou tužku s náplní, jenže to vyrobil společně s jedním kamarádem. Viděla jsem i patent. Ale oficiální vynálezce toho, čemu dnes říkáme gelová propiska, je někdo jiný, ale neptej se mne kdo.

A tehdy jsem uslyšela Týny sytý hlas: „Aha, toho chci taky poznat...“ Okamžitě jsem to zopakovala jako ozvěna, tak jak jsem to obvykle dělávala: „Tak toho chci poznat i já!“ Týna se zvedla z opěradla rozbitého křesla a sebrala si tašku, Dorek z hrnce kdysi užívaného k vaření zelných závitků si sebral kšiltovku, můj bratr si sebral sluneční brýle, na které byl strašně pyšný, a já se sebrala a šla za nimi. Ve sklepě bývalo dobře, ale teď nám z tepla doopravdy měkla hlava (mně v plné tuposti). A jak nikde nebyl stín, táhli jsme se rozpálenými ulicemi až k hornímu okraji města se starými domy, kde v jednom vnitřním podlouhlém dvoře, plného trávy a křovin, míval starý antikvář vchod do své pokladnice. Přijal nás, jako by nás znal odedávna, a ihned jsme se spřátelili tak, jak to bývá v knížkách. Akorát že on byl živý člověk, ale co bych vám řekla, Dorek měl pravdu, byl maličko divný a opravdu se podobal postavě

z nějakého románu. Měl sáhodlouhé vousy, myslím, že by se mu tam vešlo i hnízdo pro střízlíky, černobílé vousy hodně zvlněné, nad očima obočí jako střecha našeho domu. Uprostřed vousů prosvítala měkká žertovná ústa jakoby zadržující smích, a v očích mu zářila světélka, která jsem zahlédla jen párkrát. Teď, když se zamyslím, bývala i velice bledá, ale to nebylo kvůli vousům příliš zřetelné. Po zbytek prázdnin jsme se za ním stavovali téměř každý den.

*

Míval tam nespočet trikových předmětů, kterých jsem se speciálně já nemohla nabažit. Kouzelné hůlky jak trubky, z nichž šlo vytáhnout celé metry barevných šátků, tenkých jak pavučiny, červené koule se skrytými dutinami, které se otvíraly na dvou místech a pokaždé ti ukazovaly jiný vnitřek, z jednoho bylo možné vytáhnout malou kuličku, druhý byl prázdný, hrací karty s různými triky a dva holoubci, kteří se nechávali hladit křídla. Tento osamělý člověk se nikdy neunavil vynalézáním něčeho nového v našich starých hrách, však nebyl vynálezce gelové propisky pro nic za nic: dal nám za úkol uspořádat běžecké závody. Nakreslil křídou čáru na chodníku před dvorem, a místo aby řekl: „Kdo první přeběhne čáru, vyhrává!“ říkával obráceně: „Vyhrává, kdo doběhne jako poslední!“ Hm, tím nás všechny zmátl, a jestli jsme na tradiční způsob závodění byly tak nějak připraveni, v závodění, které je potřeba prohrát, jsme se nevyznali ani jeden, dokonce ani já, ačkoliv mi ostatní tři vždy dávali metr náskok kvůli mému věku, abych vůbec měla šanci. (Můžu vám prozradit, že mezitím jsem to už natrénovala, dokonce jsem se svým způsobem stala odborníkem na ztracené hry). Jindy nám dával bonbóny s rozinkami v čokoládě, něco úžasného, ale abychom je dostali, museli jsme vyřešit logické úlohy z jeho knihy „Klub malého logika“: „Maruščin otec má 5 děvčátek: První 4 se jmenovaly Chacha, Cheche, Chichi, Chocho. Jak se jmenuje ta pátá??“ Byla jsem na sebe strašně pyšná, že jsem se právě naučila samohlásky a, e, i, o, u, takže jsem rychle vychrlila: „Chuchu!“ „Čuču!“ – zareagovali na to ostatní dívajíce se na mne soucitně, „Ale jdi ty, jmenuje se Maruška.“

Že by tuto úlohu znali už dříve? Nebo další: „Účastníš se běžeckých závodů. Předběhneš běžce na druhém místě, na jakém jsi místě?“ Neříkejte na prvním, jak jsem odpověděla já. Anebo: „Opět jsi na závodech v běhu, například v běhu na 100 metrů, předběhneš toho z posledního místa, na jakém jsi místě?“ – je však jasné, že po celou dobu, co jsem běhala, jsem vlastně seděla na židli. Lámej si s tím hlavu, jestli chceš, mně se to líbilo jen tak a smála jsem se, jen jsem ty úlohy slyšela. Ale ostatním třem se je podařilo občas vyřešit. Každopádně to byly úlohy mnohem zajímavější než ve škole. Na tu s tím předběhnutím „z posledního místa“ můj bratr řekl, že to není možné, a za odměnu dostal celý kornout bonbónů. Doufám, že jste pochopili proč!

Strašně jsme se s naším přítelem antikvářem bavili a jsem si jistá, že i on s námi. On u toho většinou seděl, ale přesto občas vypadal vyčerpaně, takže to nás poprosil, abychom už šli domů. Já mu tykala, můj bratr mu někdy tykal, někdy vykal, ale Týna a Dorek mu pouze vykali. Jednoho dne se Týna, která už o všem uvažovala jako dospělá, rozhodla, že mu musíme koupit

dárek k narozeninám. Všichni jsme měli nějaké peníze uložené bokem, a tak nás napadlo, že bychom mu koupily „anti-akvatické“ (podvodní, potápěčské) hodinky. Neptejte se mne na to, k čemu by mu byly, snad jen k tomu, aby se s nimi koupal ve vaně, ale nám se prostě líbilo, jak to zní: jedny anti-akvatické hodinky pro jednoho antikváře. „Kdypak máte narozeniny?“ zeptala se slušně moje sestřenka. A já hned za ní jako ozvěna: „Kdypak máš narozeniny?“ A můj bratr, nasazujíc si sluneční brýle, snad aby se za nimi skryl, vesele: „Máme pro tebe překvapení.“ Dorek neřekl nic, ale očekávání se zračilo v jeho něžných modrých očích. Dokážeš si představit, že každý by s nadšením odpověděl. Ale náš strýc vynálezce nebyl jen tak někdo. Podíval se na nás všechny, vstřebal nás těma očima zářivýma jak hvězdy padající ze srpnové oblohy, a oddělal nás: „To je tajné!“ V tajemstvích jsme se už vyznali a věděli jsme, jak je objasnit. Nedokážu říct, kolikrát jsme se pokoušeli z něho to tajemství dostat, nebylo dne, abychom nezavedli řeč na jeho narozeniny a neprosili ho, aby nám to prozradil, že se to nikdo nikdy nedozví, že to zůstane jen mezi námi – a dělávala jsme znamení dvojitého uzamčení úst fiktivním klíčem. Ale on si to nechával pro sebe s tím, že jeho výročí je tajné, že to nikdo neví a že ani nám to nemůže říct. Zeptali jsme se i našich rodičů, ale buďto toho o tomto příbuzném moc nevěděli, nebo nám nechtěli prozradit věci, které ještě byly nad naše chápání.

Až jednoho dne – blížil se naneštěstí konec prázdnin – znuděn nebo snad obměkčen našimi prosbami, strýc antikvář nám tajemství prozradil svým podivným způsobem, tedy tak, aby z toho udělal ještě větší tajemství: „Svoje narozeniny už dávno neslavím, protože v den mých narozenin se mi stalo velké neštěstí. Doběhla mne minulost a sebrala mi vše, co jsem miloval. Jestli to přesto chcete zjistit, pátrejte zde, v antikvariátu. Spatříte to na jedné knize. Je svým způsobem spojené s jednou ženou. Najdete-li tu knihu, vypátráte, kdy mám narozeniny, a pak je spolu oslavíme příští rok, protože v tomto roce už pominuly.“ To bylo koncem srpna, takže jsme už získali jednu důležitou informaci. Jeho narozeniny nemohly být v září, říjnu, listopadu, ani v prosinci, musel je mít někdy mezi lednem a srpnem. Čtyři měsíce v roce byly vyřazeny.

*

Myslím, že každý člověk musí mít své tajemství, aby byl doopravdy krásný. A taky si myslím, že každá kniha musí mít svůj tajný život, aby byla doopravdy krásná. Tato tajemství by neměla být odhalena všem, ale jen lidem vnitřně způsobilým. Když ztratíš své tajemství nebo pokud ho odhalí nevhodná osoba, je to jako by ses zredukoval, jako kdyby ses zmenšil, místo toho, abys rostl. Ale když ho prozradíš někomu velkému duchem, posílí tě to. Knihy udrží svá tajemství léta letoucí. Knihy, které mají svá tajemství, mohou být čteny i po sto letech, i po tisíci letech. Spisovatel je obvykle napsal, protože měl velké bolestivé tajemství nebo aby rozveselil někoho smutného nebo aby zapomněl na to, že je sám velice nemocný, nebo aby získal lásku někoho, kdo ho přehlídí, nebo aby vnesl kapku dobrodružství do svého monotónního života. Ale to nemusí být z knihy zřejmé, kniha se tváří, že nemá ponětí o spisovatelově tajemství. A spisovatel předstírá před knihou, že nežádá, aby odhalila své úkryty, nechává ji, aby mu dokonce lhala. I přesto opravdové tajemství existuje a spojuje autora

s knihou a pak spojuje knihu s čtenářem.

Jenže v sedmi letech jsem o těchto věcech neměla zdání. Jak jsem ti říkala, nechápala jsem skoro nic tak, jak bych měla. S mou tehdejší malou myslí jsem si nedokázala představit nic víc, než že datum narození našeho přítele musí být název nějaké knihy. Ale proč říkal, že se to týká i nějaké ženy? Zdá se, že na začátku přemýšleli stejně i ostatní. A tak jsme se pustili do prohlížení všech polic, jež jsme si spravedlivě rozdělili asi po dvaceti, abychom našli nějaký název typu 1.července (kdy má narozeniny Týna), něco takového plus nějaké ženské jméno. A všichni jsme nadskočili, když můj bratránek našel knihu od Ericha Kästnera s názvem 35. květen. Aha, to by bylo datum narození! Ale když jsme mu to řekli, náš strýc se zasmál, aniž by pootevřel ústa, tak jak se on spíše vnitřně smával, a řekl, že by se mu velice líbilo narodit se v takovýto den a že si tento den vybere jako datum svých příštích výročí. Když vyslovil tento slib, jeho tvář se zachmuřila, všichni jsme si toho všimli. Pak nám dal ještě jednu indicii: „Měsíc je správně, ale jedná se o jiný den, jak jste myslím sami pochopili.“ Aha, teď už je to pohodička. Kniha, kterou hledáme, má něco společného s květnem (májem). A v tu chvíli Týně došlo, že by se mohlo objevit v názvu jinak než jen jako název měsíce. „Něco na způsob ‚Mája doběhla jako sedmá‘,“ doplnil můj bratr – který to hned pochopil – tedy jako 7. května. (Ne nadarmo vyřešil jako první úlohy z knihy Klub malého logika a jen tak mimochodem se stal profesorem matematiky).

Narazili jsme na spoustu knih s číslem v názvu, Pět neděl v baloně, Cesta kolem světa za osmdesát dní, Dvacet tisíc mil pod mořem, O třech neposlušných kůzlátkách, Tři mušketýři, Tři mušketýři po dvaceti letech, Čtyřicet pět (Královův šašek), no a co se týká ženských jmen, co na to říct, byl jich nespočet, v rumunštině, ve francouzštině, v angličtině, v němčině, své jméno, Anna, jsem našla v názvu asi tří knih. Přesto jsme nenašla žádnou knihu, která by nám prozradila to tajné datum, ani já, ani ostatní.

*

V tom tkví krutost stáří, že tě nutí opouštět své přátele tím, že jim přestáváš jevit známky života, dokud se nestane, že od nich obdržíš známku smrti. Když nám začala škola, měli jsme čím dál méně času zajít do antikvariátu. Moje sestřenice se po Štěpovi, který se bohužel nepodobal Giulianovi Gemmovi, zamilovala do Radka, kluka z vedlejší třídy, a my, abychom ji napodobili, jsme se také pokoušeli najít svou životní lásku, dokonce i já, ačkoliv jsem příliš nechápala, co to vlastně znamená. Zdálo se mi, že mou životní láskou je spolužák mého bratra, jehož příjmení znělo Honigberger a jenž měl něžné oči medově zlatavé barvy. Nebo že by je měl zelené?

Chci tím říct, že tyto potíže s láskou nám tehdy zabíraly všechnen čas, úplně jsem zapoměla na logiku i na knihy. A asi tak dva týdny před Vánocemi byla na naši adresu Doručena obálka, v níž byl dopis s černými okraji. Z něho jsme se dozvěděli, že antikvář zemřel. Zdá se, že byl velmi nemocný už v době, kdy jsme ho poznali, byl také hodně starý, ale tehdy jsme si sotva uvědomovali, že se příliš lehce unaví, že neustále posedává, že těžce dýchá. Snad jsme mu trochu rozjasnili jeho poslední měsíce života, říkali naši rodiče, aby nás utěšili, protože nás to

vydělilo a zarmoutilo, že jsme se už u něho nezastavili. Takže jsme už nestihli oslavit další výročí našeho přítele, jeho narozeninovým dnem tak navždy zůstal 35. květen, snad chápeš, co tím chci říct. Jeho obchod převzal někdo jiný, nějaký cizí člověk, obyčejný, hodný, který neznal vůbec žádné triky, logické úlohy, ani běžecké závody, v nichž vyhrává poslední, jenž doběhne do cíle.

Mezitím jsem se stala studentkou Filozofické fakulty, která je svým způsobem knižní fakultou. Zde jsem mimo jiné zjistila, že „antikvariát“ pochází ze slova antický, ne od předpony anti-. A jednoho květnového dne, prohlížejíc si celkem s nezájmem knižní seznam potřebný ke zkoušce, vidím několik knih od Mircei Eliadeho. Nejprve jsem našla povídku Tajemství doktora Honigbergera, která mne vykoledila. Povídka mi připomněla jednoho kluka s medovými očima, spoluáka mého bratra, na začátku první třídy. A pak slovo „tajemství“ mne v myšlenkách přivedlo k starému antikváři, který nás naučil milovat tajemství. Nevím, proč tušila, že brzy na to zjistím něco strašlivě důležitého. A právě tehdy jsem zahlédla další název knihy, písmena se mi náhle jevila jako hvězdičky, jako hvězdy padající ze srpnové oblohy: v závoji vzpomínek mého dětství se mi zjevilo nádvoří s rybníčkem a místnost s poklady, ve které čtyři děti chtějí vypátrat datum narození jednoho vynalézavého muže, aby mu mohly věnovat anti-akvatické hodinky. Jakže to říkal antikvář? Že jeho datum narození je na dohled, napsané na nějaké knize. Že je spojené s nějakou ženou. Eliadeho román se jmenuje Maitreyi, což je jméno jedné dívky z Indie. Pochopils, že?

Mai-treyi, Máj-tre(t)í. A v tom jsem si vybavila přebal románu, který stařec míval přímo pod nosem, svým i naším, na stolečku, kde stávala kasa. Od té doby si každoročně na třetího května, na máj-tre(t)í, připomínám ty nejtajemnější a knihami nejnaplněnější prázdniny mého dětství. A strašně bych si přála mít někoho, komu bych mohla věnovat anti-akvatické hodinky.